

VÄRDEBESKRIVNING

Område av riksintresse för naturvård i Jämtlands län

Datum: 2023-02-21

Områdesnummer: NRO 23 043

Områdesnamn: Oviksfjällen

Kommun: Åre, Berg

Kartblad:

Koordinat (N, E): 6987440, 432940 (SWEREF99 TM)

Area: 83 988 hektar

Naturgeografisk region: 35i Fjällen i Dalarna, Härjedalen & södra Jämtland / 33g Dalarnas och Härjedalens näringsfattiga område / 31 Jämtlands kambrosilurområde

Kust/havsregion:

Regionindelning för sjöar och vattendrag: Bottenhavet

Agrara kulturlandskapsregioner: Fjäll Södra Norrlands fjälltrakter / Skogsbygd Storsjöbygden

Landskapsformer: Bergkullslätt, förfjäll och fjäll

Riksvärde: Fjälllandskap, Skogslandskap, Sjölandskap, Våtmarkslandskap, Naturskog, Vattendrag, Sjö, Geovetenskap, Betad skog (på utmarkerna), Äng, Flora, Fauna

Värdebeskrivning: Oviksfjällens intressanta geologi, de hävdade markerna samt områdets sjö-, myr- och skogskomplex utgör grunderna för riksintresset.

Ur en glacialmorfologisk synvinkel är Oviksfjällen ett intressant och mångformigt område med tydliga terrängelement från inlandsisen, däribland sadelskåror, israndrännor, slukåsar och slukrännor. Dromskåran är en av landets mest framträdande sadelskåror som tros ha uppkommit vid en snabb avtappning av en isdämd sjö.

Den fjällnära skogen ovan och nedanför den juridiska fjällskogsgränsen utgör ett större sammanhängande områden av skogar med mycket höga naturvärden. Som ett av de sista intakta skogslandskapen i Europa har den ”Skandinaviska fjällkedjans gröna bälte” stor internationell betydelse. Detta bälte är ett av få områden där det fortfarande förekommer en ekosystemmångfald, i form av intakta naturskogslandskap med en mångfald av intakta ekosystem och mer eller

mindre intakta naturliga landskapsomfattande processer som översvämning, stormar och skogsbränder. Fjällskogarna bidrar till en hög ekologisk funktionalitet för ett stort antal arter, såsom lavar, mossor, svampar, örter, insekter och fåglar. Många arters möjlighet till långsiktig överlevnad är beroende av den fjällnära naturskogens goda förekomst av nödvändiga strukturer och företeelser så som till exempel döda träd i olika nedbrytningsstadier, gamla och senvuxna träd, brandskadade träd och kolad ved, hänglavsrika miljöer med hög och stabil luftfuktighet. Vid sidan av fjällskogarnas egenvärde har de sannolikt även stor betydelse för bevarande av biologisk mångfald i skogslandskapet öster om fjällen. Detta genom att fjällskogar med intakt grön infrastruktur kan stödja artpopulationer och bidra med spridning till det fragmenterade inlandet och kusten, givet att fungerande nätverk kan skapas genom restaurering i produktionsskogslandskapet. Fjällskogarna utgör en viktig livsmiljö för renen genom dess rikliga förekomst av lavar samt bidrar till betesro och skydd mot rovdjur.

Hela riksintresseområdet är ett samiskt kulturlandskap där renen och den samiska renskötseln under lång tid varit och är en del av det landskapet. Renbetet bidrar till bevarandet av fjälllandskapets höga natur- och kulturvärden. Som betesdjur är renen en nyckelart i fjällens ekosystem och det finns flera positiva effekter av renbete på områdets biologiska mångfald.

Delar av riksintresseområdet har i flera hundra år kontinuerligt nyttjats av bönderna i Oviken och Storsjöbygden för fäbodbruk. Det variationsrika nyttjandet av naturtillgångarna genom höslätter, skogsbete och veduttag har gett upphov till höga naturvärden kopplade till hävd samt biologiskt kulturarv i form av exempelvis betespåverkade träd samt hävdgynnade växter, svampar och insekter. Många av de mest hotade arterna inom riksintresseområdet är beroende av slätter och bete, exempelvis fältgentiana. De starkt hotade lavarna ladparasitpik och vedorangelav är beroende av gammal kulturved som finns vid de gamla fäbodmiljöerna. Naturvärden kopplade till hävd är koncentrerade till fäbodarna i bland annat Arådalen och inom Marntallåsens naturreservat. Fäbodkulturen är stark och ännu är minst tolv fäbodar i drift inom området, flera med förädling av mjölkprodukter som ost och smör.

Vattenlandskapet är mycket varierande med en mosaik av sjöar och källflöden. Dammån utgör en fritt strömmande älvmiljö med näringsfattigt och klart vatten samt skiftande vattendynamik och vattenföring. Den oreglerade vattenföringen upprätthåller en stor variation av bottensubstrat, vegetation och strandstrukturer och därmed är förutsättningarna för naturligt förekommande växter och djur god. I Dammån finns en unik stam av vandrande storöring.

Inom riksintresseområdet finns en stor variation av våtmarker. Långbodflon är ett stort fjällnära och terrängföljande våtmarksobjekt där många olika myrtyper finns representerade, framförallt flera olika kärr. Av de myrtyper som ingår i objektet har samtliga ett mycket högt representativt värde, eftersom de är stora och orörda samt vanligt förekommande i regionen. Den stora förekomsten av fastmarksholmar ger området en brutenhet och bidrar till myrens mångformighet. Hela området har ett mycket högt naturvärde bland annat på grund av att det är så stort och orört. Objektet har också höga ornitologiska

värden. Mjukmattorna, som täcker stora ytor, har även de olika starrar som dominerar i fältskiktet. Kärren är av intermediär-rik typ med brunmossor som bildar bottenskiktet. Bland arterna kan nämnas purpurvitmossa, korvskorpionmossa och guldspärrmossa. Trådstarr, strängstarr och tuvsäv dominerar i fältskiktet. Lappvide är dominant i videkärren, där är också bottenskiktet är svagt utbildat. Sträng-flarkkärrets strängar verkar vara i övergångsstadium från kärr- till mossesträng. Bottenskiktet domineras av rostvitmossa medan fältskiktet utgörs av dvärgbjörk, hjortron, trådstarr och flaskstarr. Mjukmatteflarkarna är av samma typ som de andra kärren. Mossen är av vanlig ristyp.

Huvudkriterier: A, B, C, D, E

Förutsättningar för bevarande: Områdets bevarande förutsätter att området skyddas mot exploatering, infrastruktur och alltför hårt exploateringstryck i form av turism, besöksnäring och organiserat friluftsliv.

Områdets värden kan påverkas negativt av täktverksamhet och vindkraftsetablering samt exploatering i form av utbyggnad av skidspår, pister och liftsystem samt utbyggnad av fritidshus, stugor, lägenhetshotell m.m.

Det största hotet mot ängs- och betesmarkerna i området är igenväxning, utebliven hävd samt exploatering. Fortsatt jordbruk med naturvårdsinriktad betesdrift och ängsbruk samt restaurering av ängar och naturbetesmarker är positivt för områdets värden. Utökad bebyggelse i området bör ske i nära anslutning till befintliga bymiljöer. Exploatering ute i jordbrukslandskapet bör så långt som möjligt undvikas.

Den samiska kulturen genom renskötseln är en förutsättning för områdets egenart och dess karaktär och bör skyddas mot exploatering. En minskning av renbete kan få långtgående negativa konsekvenser för fjällens biologiska mångfald.

Områdets vattenvärden påverkas negativt av historisk flottning och pågående markanvändning i form av skogsbruk. Värdena kan också påverkas negativt av sedimenttransport och grumling, utsläpp och bräddning av avloppsvatten och dagvatten samt utsläpp av läkemedelsrester från avloppsreningsverk. Ytterligare förutsättningar för bevarande är att vandringshinder elimineras, att fiske inte utförs för hårt eller ensidigt mot en viss art, utsättning av främmande arter inte förekommer och att ingen utbyggnad av vattenkraft och vattenreglering sker. De allvarligaste hoten mot är sådana som förstör eller allvarligt skadar strukturer, miljöer och funktioner i ekosystemen.

Säkerställande: Delar av riksintresseområdet är skyddat i form av naturreservat och natura 2000-områden. Bastudalens naturreservat (NVR-ID 2000899) bildades 2002, Marntallåsens naturreservat (NVR-ID 2000903) bildades 2003 och Järvdalens (NVR-ID 2005554) och Arådalens naturreservat (NVR-ID 2005553) bildades 2005.

Flera av naturreservaten är även utpekade natura 2000-områden enligt art- och habitatdirektivet. Samtliga Järvdalens (SE0720209), Bastudalens (SE0720212), Arådalens (SE0720214) samt Marntallåsens (SE0720213) bevarandeplaner fastställdes 2018.

Områdets huvuddrag: Den skandinaviska fjällkedjan är ett resultat av platttektoniska händelser åtskilda i både tid och processer. En kollision mellan de två kontinentplattorna Baltica och Laurentia bildade för cirka 400 miljoner år sedan, genom överskjutningar av berggrundssjok (skollor), den mycket stora bergskedjan Kaledoniderna. Denna kollision var en del av uppbyggnaden av storkontinenten Pangaea. Efter långa tider av erosion har Kaledoniderna som form betraktat i stort nöts ner, men dess geologiska ”rötter” finns kvar på landytan. För cirka 60 miljoner år sedan höjdes den gamla bergskedjas berggrund uppåt till en ny bergskedja, Skanderna. Denna gång berodde upphöjningen av jordskorpan, högre i väst och lägre i öst, på en platttektonisk spridningszon (riftzon) som delade den dåvarande superkontinenten Pangaea. Detta innebar samtidigt födelsen av Nordatlanten. Sedan dess har vår fjällkedja, Skanderna, fortsatt vittra och eroderas. Under de senaste 2,5 miljoner åren har upprepade nedisningar skapat landskaps- och terrängformer i såväl berggrunden som i de lösa jordlagren. De mest betydande terrängelementen är glacifluviala erosions- och ackumulationsformer huvudsakligen sadelskåror, israndrännor, slukrännor och slukåsar.

Riksintresseområdet omfattar fjällen Drommen, Falkfångarfjället, Österfjället, Hundshögen, Prästlekarfjället, Finnsjöfjället, Sällsjöfjället och Västerfjället. Nedom de alpina områdena vidtar ett oftast smalt bälte av mossrik hedbjörkskog, därefter mossrika barrskogar. Partier med lavrika tallhedar ingår också. Rikare vegetationstyper förekommer i anslutning till kalkstråk i området. Myrar finns främst i dalgångarna och bildar en mosaik med skogarna. Blandmyr är den dominerande myrtypen. Inom riksintresseområdet finns en mosaik av sjöar och vattendrag. Flertalet av områdets vattendrag utgörs av källflöden till Indalsälven och Ljungan. Ett flertal kalkkällor har dokumenterats i området. Oreglerade vattendrag och sjöar återfinns inom tre vattensystem, Vålån-Storbodsströmmen, Dammån och Övre Ljungan. Av faunistiskt värde är de fasta stammarna av ett antal hotade djurarter, reliktförekomsten av huggorm, fiskrika sjöar och vattendrag med unika stammar av öring och röding. En storöringsstam förekommer i Glensjön. Utter har observerats i området. Området hyser även häcknings- och rastlokaler för fågel.

Anmärkningar: Området berör även andra riksintressen.

Referenser:

Bastudalens naturreservat (NVR-ID 2000899), Marntallåsens naturreservat (NVR-ID 2000903), Järvdalens (NVR-ID 2005554), Arådalens naturreservat (NVR-ID 2005553).

Bevarandeplaner för Järvdalen (SE0720209), Bastudalen (SE0720212), Arådalens (SE0720214), Marntallåsen (SE0720213).

Angelstam P., m.fl. 2004: Targets for boreal forest biodiversity conservation – a rationale for macroecological research and adaptive management. *Ecological bulletins* 51, s. 491.

Svensson, J., Bubnicki, J.W., Jonsson, B.G., Andersson, J. & Mikusiński, G. 2020a. Conservation significance of intact forest landscapes in the Scandinavian Mountains Green Belt. *Landscape Ecology* 35, 21132131.

Potapov, P., Hansen, M. C., Laestadius, L., Turubanova, S., Yaroshenko, A., Thies, C. & Esipova, E. 2017. The last frontiers of wilderness: Tracking loss of intact forest landscapes from 2000 to 2013. *Science Advances* 3, 1–13.

Kuuluvainen, T., Hofgaard, A., Aakala, T. & Jonsson, B.G. 2017. North Fennoscandian mountain forests: History, composition, disturbance dynamics and the unpredictable future. *Forest Ecology and Management* 385, 140–149.

Naturvårdsverket. 2007. Myrskyddsplan för Sverige – objekt i Jämtlands län (ISBN 91-620-5669-7, ISSN 0282-7298).

Ájddo – reflektioner kring biologisk mångfald i renarnas spår, En kunskapssammanställning om renar och renbete, CBM:s skriftserie nr 68, 2012, Sametinget, Kiruna & Centrum för biologisk mångfald, Uppsala, Hákan Tunón

Förslag till en strategi för miljö kvalitetsmålet Storslagen fjällmiljö Redovisning av ett regeringsuppdrag NV-04173-13, Naturvårdsverket.

Databas för Särskilt värdefulla vatten (naturvärdessynpunkt).

Borgström, I., 1989: Terrängformerna och den glaciala utvecklingen i södra fjällen. *Meddelanden från Naturgeografiska Institutionen vid Stockholms universitet* Nr A 234, 133 s.

Blomdin, R., Peterson Becher, G., Smith, C., Regnéll, C., Öhrling, C., Goodfellow, B.W. & Mikko, H.: 2021: Beskrivning till geomorfologiska kartan Jämtlands län. *Sveriges geologiska undersökning K 705*.

Mannerfelt, C.M., 1945: Några glacialmorfologiska formelement och deras vittnesbörd om inlandsisens avsmältningmekanik i Svensk och Norsk fjällterräng. *Geografiska Annaler* 27, 3–239.

<https://doi.org/10.1080/20014422.1945.11880732>.

Länsstyrelsen i Jämtlands län, 1990: Oviksfjällen. *Geologiska sevärdheter*.